

ТЕМА : Відновлення державної незалежності України, її роль у розпаді СРСР

План:

1. Криза компартійної системи
2. Виникнення багатопартійності в Україні
3. Вибори до Верховної Ради України.
4. Декларація про державний суверенітет України.
5. Спроба державного перевороту в СРСР і Україна.
6. Акт проголошення державної незалежності України.
7. Референдум 1 грудня 1991 року. Вибори Президента України
8. Припинення існування Радянського Союзу.

Література

1. Бойко О. Д. *Історія України*. - К., 1999.
2. Верига В. *Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.)*. - Львів, 1996.
3. Дорошенко Д. *Нариси історії України*. - К., 1991. - Т. 1-2.

1. Поглиблення демократичних процесів супроводжувалося розмежуванням політичних сил у суспільстві, його активна частина почала об'єднуватися в партії, аби вибороти державну владу й утримати її.

Появі нових партій значною мірою сприяла відміна 24 жовтня 1990 р. статті шостої Конституції УРСР, в якій були сформульовані положення про «керівну і спрямовуючу роль КПРС». Комуністична партія позбавлялася політичної монополії в суспільстві, втрачала функції управління державою.

В Україні приймається закон, який закріпив право громадян об'єднуватись у політичні партії, інші громадські організації, брати участь у рухах. У республіці почала складатися багатопартійна система.

У квітні 1990 р. відбуваються з'їзди Української республіканської партії (УРП), створеної на основі Української Гельсінської спілки, яка оголосила про саморозпуск, та Української християнсько-демократичної партії (УХДП).

У травні проходять установчі збори соціал-демократів.

У червні 1990 р. на з'їзді у Києві Українська народно-демократична ліга трансформується в Українську народно-демократичну партію. Через кілька днів була заснована Київська ліберально-демократична спілка, проголошено про створення Української селянсько-демократичної партії (УСДП).

Восени 1990 р. в Києві відбуваються установчі з'їзди Партії зелених України (ПЗУ) та Ліберально-демократичної партії (ЛДП). У Дніпропетровську виникла Народна партія України (НПУ).

У грудні з різницею в два тижні з'являються Партія демократичного відродження України та Демократична партій України.

Всього протягом 1990-1991 рр. в Україні почало діяти майже 20 політичних партій.

Нові партії, як правило, утворювалися навколо окремих народних депутатів або груп у Верховній Раді. Такі партії мали кращі стартові можливості, бо могли пропагувати свої погляди з трибуни Верховної Ради.

Деякі партії створювалися «під лідера». Особливу групу серед керівників цих партій та їх активу складали колишні учасники дисидентського руху.

Серед лідерів нових партій з'являлося багато й тих, хто в минулому перебував у Комуністичній партії. Багатьох із них життя заставило переглянути свої погляди, але були й такі, хто просто пристосувався, а точніше – перелицювався.

Майже всі новостворені партії не в змозі були визначити свою соціальну базу, та, власне, й не мали такої.

Орієнтація значної частини партій на середні верстви населенні не враховувала тогочасної структури суспільства. Поява окремих партій була пов'язана не стільки з реакцією на суспільні запити, скільки була наслідком прагнень їх ініціаторів «увійти» в політику.

Такі партії стали скоріше організаційними утвореннями штучного характеру, оскільки трималися не на політичній спільності, не на стабільній соціальній базі, а на єдності інших інтересів, наприклад, фінансових, професійних. Своєрідну групу складали партії, відмінності між якими можна виявити лише у назвах.

Новостворені партії та громадські організації по-різному оцінювали політичне становище у республіці і визначали своє ставлення до державного статусу України.

За вихід із СРСР і створення незалежної держави виступили Українська республіканська партія, Демократична партія України, Партія зелених, Народний рух України, Українська міжпартійна асамблея та деякі інші.

Установчий з'їзд УРП у квітні 1990 р. у своїй програмі проголосив, що головною метою партії є створення Української незалежної соборної держави.

На другому з'їзді партії в червні 1991 р. відбулася гостра дискусія навколо питання щодо форм боротьби за незалежність України. Прихильники поміркованої лінії, якої дотримувався Л.Лук'яненко, виступили за парламентські форми, допускали можливість співпраці з «суверен-комуністами» (так називали комуністів, що допускали можливість суверенітету України).

Радикально налаштовані делегати на чолі з С.Хмарою відкидали будь-яку можливість співпраці з комуністами, закликали своїх прихильників з депутатського корпусу покинути Верховну Раду і піднімати народ «на мирну демократичну революцію».

Більшість делегатів висловилося за помірковану лінію. Українська селянсько-демократична партія в червні 1990 р. проголосила своєю метою побудову «незалежної самостійної української народної держави», де утвердяться різні форми власності, ринкова економіка.

З'їзд Демократичної партії України в грудні 1990 р. проголосив курс на «досягнення державної незалежності України та побудову в ній демократичного й гуманного суспільства».

Демократична партія відкидала будь-яку форму федеративного устрою в рамках СРСР. З'їзд висловився за вихід України зі складу СРСР.

Окремі партії прямо не ставили питання про самостійність України, але висували вимоги запровадження верховенства законів республіки, створення власної фінансової системи, республіканських збройних сил, налагодження самостійних зв'язків України з зарубіжними країнами.

Реалізувати ці та інші вимоги можна було тільки за умови державної незалежності України.

Існувала група українських партій, які займали помірковані позиції.

Посилаючись на політичну невідповідність населення, існування сильних позицій центру, наявність консервативних сил у республіці, вони висловлювалися за оновлення союзного договору і входження України як самостійної до конфедерації суверенних держав.

Таку позицію займали українські соціал-демократи, а також Партія демократичного відродження України (ПДВУ).

Остання виступала за створення суверенної демократичної держави, утвердження в ній принципів свободи і соціальної справедливості. Вона запропонувала укласти колективний міжреспубліканський договір про ліквідацію СРСР і створення Європейсько-азіатської економічної співдружності.

Кілька новостворених партій, серед них – Українська національна партія, Українська народно-демократична, Українська республіканська партія, – намагалися втілити в життя так званий «конгресовий шлях» до незалежності республіки.

З цією метою вони провели 1 липня 1990 р. у Києві Міжпартійну асамблею. Асамблея висловилася за бойкот радянських державних структур, оцінивши їх як колоніальні, нав'язані Москвою, і запропонувала створювати громадські комітети, проводити запис до громадянства Української Народної Республіки.

Прихильники цього шляху вважали, що коли таким чином буде зареєстровано більше 50 процентів населення УРСР, то це дасть підстави для скликання Національного Конгресу громадян України, який стане парламентом, проголосить незалежність України і позбавить цим влади Верховну Раду УРСР.

Ліберально-демократична партія України (ЛДПУ) свою головну мету вбачала в захисті прав особи та сім'ї як вищих цінностей суспільства.

Партія виступила за створення вільної і незалежної Української держави, яка лише за результатами всенародного референдуму може укласти конфедеративний договір з іншими республіками.

Група «суверен-комуністи» вважала, що Компартія України повинна бути самостійною, а республіка мати реальний суверенітет.

Таку позицію поділяли багато рядових комуністів, але вони не були організаційно оформленими. З часом «суверен-комуністи» поповнили ряди Трудового Конгресу України, Партії праці, Партії справедливості та інших.

Напередодні проголошення незалежності України частина комуністів відстоювала принцип «радянського федералізму», згідно з яким республіка мала б залишитися в Союзі, однак суттєво розширивши свої права.

Прихильники цієї ідеї в жовтні 1991 р. створили Соціалістичну партію України (СПУ), яка висловила за визнання суверенності України, обумовлюючи її економічною та політичною інтеграцією з країнами СНД.

Виникли партії, які обґрунтовували ідею об'єднання України з слов'янськими республіками – росією та білоруссю.

Створена 7 серпня 1990р. Партія слов'янського відродження (ПСВ) своєю найближчою метою проголосила досягнення повної державної незалежності України. Кінцевою метою ПСВ передбачено утворення міжнародної організації слов'янських держав, побудова «спільного слов'янського дому».

Програмні установки ПСВ збігалися з тогочасною позицією Громадянського конгресу України та Республіканського руху Криму.

Виникнення в Україні багатопартійності свідчило про зростання політичної активності населення, про його ідейне розшарування.

Однопартійна система та ідеологічний монополізм в Україні стали зникати легітимним шляхом, без силових сутичок і небезпечних конфліктів. Переважна більшість новостворених партій виступила за демократію, суверенітет і незалежність України, засвідчивши цим зацікавленість у тому, щоб республіка прилучилася до світової цивілізації, сповідувала загальнолюдські цінності.

Поява нових партій завдала відчутного удару по монополії КПРС (КПУ) і створила передумови для завоювання республікою державного суверенітету та незалежності.

2. Надзвичайно активізували суспільно-політичне життя України вибори до Верховної Ради та місцевих органів влади. Вибори відкривали можливості для відкритої боротьби за владу, за визначення державного статусу України.

В суспільстві загострилося протистояння між національно-демократичним табором і бюрократичним апаратом Компартії.

Воно окреслилося уже в ході обговорення Закону Української РСР про вибори, проект якого Верховна Рада оприлюднила 10 серпня 1989 р.

Законопроект в основному дублював тогочасний союзний закон про вибори. Він передбачав квоту для Компартії та громадських організацій, які були їй підконтрольні. Це означало, що частина депутатів мала не обиратися, а призначатися партійною номенклатурою.

Антидемократичні положення запропонованого закону викликали масове невдоволення виборців і протести громадськості, 28 жовтня 1989 р. Верховна Рада під тиском демократичних сил зняла статті про квоту, а також положення про скликання З'їзду народних депутатів.

Прийнятий закон передбачав проведення виборів на альтернативній основі. Поряд з трудовими колективами право висувати кандидатів отримали також громадські організації.

Верховна Рада України і місцеві Ради обиралися в березні 1990 р. Це були перші за радянських часів демократичні вибори до Рад.

Виборчий маніфест Демократичного блоку закликав виборців голосувати за тих кандидатів, які виступають за досягнення реального політичного й економічного суверенітету України, прийняття нової Конституції, за національне відродження українського народу.

Проведені вибори показали, що Україна має реальні можливості вийти на демократичний шлях розвитку.

Демократичний блок домогся значного успіху: з 443 обраних депутатів Верховної Ради 111 користувались його підтримкою. Демократи отримали переважну більшість голосів у п'яти областях (Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Волинській і Київській). Вибори до місцевих Рад засвідчили перемогу Демократичного блоку у Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській областях.

Монополія Компартії на владу була порушена. Склад Верховної Ради оновився на 90%, що означало прихід нової генерації політиків до владних структур.

Вперше в історії України Верховна Рада розпочала роботу у парламентському режимі. Поступово депутати переходили до виконання своїх повноважень на постійній основі, почали готувати й приймати закони.

Народні депутати від Демократичного блоку об'єдналися на своїй платформі і створили парламентську опозицію – «Народну Раду» (125 депутатів).

Це була перша за часів радянської впади політична опозиція у вищому законодавчому органі України. До складу опозиції увійшли як депутати від організацій національно-демократичної орієнтації, так і представники депутатської групи «Демократична платформа Компартії України». Головою «Народної Ради» обрали депутата І.Юхновського.

Парламентська більшість оформилася в депутатську групу «За Радянську Україну» (239 депутатів), її очолив депутат О.Мороз у ній консолідувалися поряд з прагматиками, що адекватно реагували на різні зміни ситуації, і відверті консерватори. В їх складі переважали комуністи, оскільки 85% депутатів Верховної Ради на момент їх обрання представляли комуністичні організації.

3. Верховна Рада 16 липня 1990 р. прийняла Декларацію про державний суверенітет України.

Декларація проголосила, що суверенна Україна має розвиватися на основі здійснення українською нацією невід'ємного права на самовизначення.

У ній зазначалося, що державна влада в республіці поділяється на законодавчу, виконавчу та судову.

У Декларації були зафіксовані найважливіші положення, що відбивали зміст поняття державного суверенітету, який визначався як верховенство і неподільність влади республіки у межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах».

На території України має забезпечуватися верховенство її Конституції та законів, говорилося в Декларації.

Особливого значення набувало положення про те, що викладені в ньому документи принципи мали бути використані для укладення нового союзного договору.

В Декларації було заявлено про право України на свою частку в загальносоюзному багатстві, зокрема, в загальносоюзному та валютному фондах, золотому запасі.

Передбачалося створення власної банківської, фінансової, митної та податкової систем, формування власного бюджету, запровадження національної грошової одиниці.

Було проголошено право України мати власні Збройні Сили, внутрішні війська й органи держбезпеки.

Декларація передбачала, що Україна самостійно здійснюватиме безпосередні вносини з іншими державами, братиме рівноправну участь у міжнародному спілкуванні.

Декларація про державний суверенітет України проголошувала пріоритет республіканських законів над союзними й відкривала тим самим легальну можливість перебирання владних повноважень республіканськими органами влади.

Щоб зберегти СРСР, покласти край «параду суверенітетів», центральне керівництво вирішує укласти новий союзний договір.

Запропонований проект не визнавав державною суверенітету республік і, більше того, забороняв їм виходити зі складу СРСР.

В Україні прокотилася хвиля протестів, спрямованих проти її участі в підписанні нового договору.

1 жовтня 1990 р. було оголошено звернення Асоціації демократичних Рад народних депутатів і демократичних блоків до парламенту й уряду, в якому вимагалось від них відмовитися від підписання пропонованого центральним керівництвом нового союзного договору.

Пропонувалося надати Декларації про державний суверенітет України статусу конституційного акта, розпустити КПРС (КПУ) і націоналізувати її майно.

В ті ж дні в Україні пройшли масові мітинги та маніфестації під гаслом «Ні – союзному договору». В жовтні 1990 р. провели тривале голодування студенти. Це була вражаюча акція, вона не залишила байдужими громадян республіки. В ній взяли участь 157 студентів із 24 міст України.

Голодуючі студенти висунули перед Верховною Радою політичні вимоги, серед яких: проведення нових виборів до парламенту на основі багатопартійності, відмова від підписання союзного договору, повернення в Україну всіх її громадян, що несли строкову військову службу за межами республіки. Студенти вимагали націоналізації майна КПРС.

17 жовтня 1990 р. Верховна Рада змушена була прийняти постанову, в якій визнавалася передчасність підписання нового союзного договору до затвердження нової Конституції України.

Ставлення українського народу до Декларації про державний суверенітет України було висловлено на референдумі, проведеному в березні 1991 р.

Прагнучи зберегти унітарну державу, консервативна частина депутатів Верховної Ради СРСР домоглася винесення на всесоюзний референдум запитання: «Чи вважаєте Ви необхідним збереження Союзу Радянських Соціалістичних Республік як оновленої федерації рівноправних суверенних республік, в якій повною мірою гарантуватимуться права і свободи людини будь-якої національності?»

Український парламент після тривалих дебатів ухвалив рішення внести до бюлетеня додаткове запитання: «Чи згодні Ви з тим, що Україна має бути у складі Союзу радянських Суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет України?»

У ході референдуму на перше запитання ствердно відповіли 70,2%, на друге – 80,3%. Цим самим громадяни республіки, які взяли участь у референдумі, підтвердили вимоги, викладені в Декларації про державний суверенітет України.

Характерно, що Прибалтійські республіки, Вірменія, Грузія, Молдови взагалі відмовилися брати участь у проведенні всесоюзного референдуму.

На підтримку суверенітету України, досягнення нею повної незалежності висловилися і робітничі колективи.

21-23 червня 1991 р. в Києві відбувся установчий з'їзд Всеукраїнського об'єднання страйкових комітетів. На ньому були присутні 313 делегатів з 23 областей України. Вони представляли трудові колективи, які налічували понад 1,5 млн. чоловік.

Поряд з економічними, з'їзд висунув низку політичних вимог, зокрема, про вихід України зі складу СРСР, розпуск КПРС і Компартії України, припинення урядом УРСР усіх фінансових відрахувань до центру, проведення в республіці на основі нового закону виборів під міжнародним контролем.

В Україні наростали вимоги демократичних сил забезпечити реальний суверенітет республіки, надати їй самостійності.

Щоб врятувати країну від розвалу і зберегти свої владні позиції, кремлівське керівництво почало здійснювати окремі маневри.

Верховна Рада СРСР запропонувала зміни в доповнений до союзної Конституції, які унеможливлювали реалізацію права республік на вихід із Союзу, здійснення принципу республіканського госпрозрахунку, перерозподіляли представництво палати Ради національностей на користь Російської Федерації.

Як і раніше, за союзним керівництвом залишалося право визначати головні напрями діяльності республіканських і місцевих органів, запроваджувати в будь-якому регіоні надзвичайний стан і особливі форми правління.

Ще раніше IV З'їзд народних депутатів СРСР (грудень 1990 р.) відмовився підтримати рішення республік про державний суверенітет. Звичайно ж, не була підтримана і Декларація про державний суверенітет України.

В Україні такі дії центру викликали хвилю протестів.

Тим часом, в м. Ново-Огарьові (під Москвою) проходили переговори керівників дев'яти республік із Президентом СРСР М.Горбачовим про зміст нового союзного договору.

23 квітня 1991 р. була прийнята спільна Заява, яку підписали і представники УРСР.

У травні між лідерами «дев'ятки» продовжилися консультації, внаслідок яких було в основному узгоджено текст союзного договору. Він передбачав створення Союзу Суверенних Республік.

Однак Верховна Рада України 27 червня 1991 р. відклала розгляд запропонованого проекту договору на вересень, посилаючись на необхідність проаналізувати відповідність його положень Декларації про державний суверенітет республіки.

Україна опинилася перед і вибором: продовжувати шлях до власної незалежності чи залишатися в складі «оновленої федерації».

На таємній зустрічі в кінці липня 1991 р. М.Горбачов запропонував президентам Росії та Казахстану розпочати написання союзного договору не в узгоджені строки, а раніше – 20 серпня 1991 р.

Керівництво України не змінювало своєї позиції, а отже, й не мало наміру брати участь у призначеній церемонії підписання союзного договору.

4. Частина вищого керівництва СРСР. очолювана віце-президентом СРСР Г.Янаєвим, посилаючись на хворобу М.Горбачова, 19-21 серпня 1991 р. спробувала здійснити державний переворот, намагаючись цим не тільки загальмувати хід демократичних перетворень у республіках, але й змусити останніх залишитися в складі Союзу.

Зберегти СРСР мав антиконституційний, так званий Державний Комітет з Надзвичайного Стану.

До його складу входили перші особи з вищого партійного та державного керівництва, а спирався він на консервативні сили КПРС, правоохоронні органи та військову силу.

Комітет оголосив про зупинення діяльності політичних партій, громадських організацій і масових рухів, заборонив проведення мітингів, демонстрацій і страйків. У країні, згідно з рішеннями Комітету, встановлювався контроль і цензура над засобами масової інформації.

Прийняті ДКНС рішення загрожували суверенітету України, нищили паростки завойованої демократії.

Заколотники планували ввести до Києва, Львова, Харкова, Донецька та інших міст України війська. Генерал армії В.Варенніков 19 серпня в присутності командувача Київського військового округу пред'явив Голові Верховної Ради України Л.Кравчуку ультиматум: у разі неспокою в республіці, акцій протесту, страйків, не підтримки рішень, новоявленого комітету, військові підрозділи, які перебувають у бойовій готовності, вийдуть на площі міст республіки. Це означало б запровадження надзвичайного стану.

Події, що розпочалися в Москві, сколихнули громадськість у всіх республіках СРСР.

Змовники одразу наразилися на рішучий опір демократичних сил. Зокрема, у Києві, Львові, Тернополі, Донецьку, Івано-Франківську почалося створення депутатських штаб-квартир. Активно діяла в Києві штаб-квартира Руху, служби якої оперативно налагодили зв'язки з демократами в Москві, Прибалтиці, із зарубіжжям, іноземними кореспондентами.

Під тиском опозиції було вирішено скликати надзвичайну сесію парламенту. Але у цей переломний час демократичним силам Росії не тільки вдалося вистояти, а й за підтримкою демократів усіх республік зірвати спробу державною перевороту.

5. Серпневі полії викликали серйозні зміни в державному і політичному житті країни, надзвичайно посилили відцентрові тенденції в СРСР.

Антиконституційні дії змовників, що входили до керівного ешелону ЦК КПРС призвели по подальшій дискредитації Комуністичної партії та прискорили розпад унітарної радянської держави.

Заколот консервативного табору в Москві показав серйозну небезпеку для України залишатись у складі СРСР. Події в Москві надзвичайно вплинули на зміну поглядів народних депутатів. Більшість з них стала схилитися до необхідності підтримати прагнення українського народу до незалежності.

Частина партійно-радянської номенклатури, представленої в Верховній Раді, розгубилася: щоб не втратити владу, вирішила також підтримати вимоги щодо проголошення самостійності України.

Політична ситуація зумовила застосування Україною більш рішучих заходів до захисту свого суверенітету.

24 серпня 1991 р. позачергова сесія Верховної Ради прийняла Акт проголошення незалежності України.

У постанові Верховної Ради зазначалося: «З моменту проголошення незалежності чинними на території України є тільки її Конституція, закони, постанови уряду та інші акти законодавства республіки».

Отже, цей день відкрив нову еру в історії України. Таке рішення було вистраждане українським народом у процесі державницьких змагань багатьох поколінь, стало цілком закономірною подією.

У наступні дні Президія Верховної Ради України прийняла указ про тимчасове припинення діяльності Компартії, постанови про «департизацію» державних органів, установ та організацій, про власність Компартії на території України.

Прийняті постанови орієнтували службовців державних установ на те, що їх діяльність має будуватися насамперед і лише на основі законів, а не на партійних позиціях.

Керуючись положеннями тогочасної Конституції України та приховуючи висновки Тимчасової комісії, яка за дорученням Верховної Ради перевіряла на території України діяльність посадових осіб, органів влади, громадських об'єднань і організацій у зв'язку з спробою державного перевороту.

Президія Верховної Ради зробила висновок, що «керівництво Компартії України своїми діями підтримало державний переворот і тим самим сприяло його здійсненню на території України».

30 серпня 1991 р. вона прийняла Указ про заборону діяльності Компартії України. З припиненням діяльності Компартії було розпушено партапарат, проте майже вся попередня державна, адміністративна і господарська номенклатура залишалася при владі.

6. Народ України відіграв головну і визначальну роль у розв'язанні проблеми проголошення нової держави.

На Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р. він висловив своє ставлення до майбутньої України.

У референдумі взяло участь 31 891 742 опитуваних, або 84,18% від загальної кількості включених до списків виборців. 28 804 071, або 90,32% проголосували за затвердження Акта проголошення незалежності України.

За ходом референдуму слідувала вся світова громадськість.

Референдум переконливо показав, що проголошення незалежності – це свідомий вибір народу, який прагне стати господарем у власному домі.

Волевиявлення народу України, як засвідчили міжнародні спостерігачі з багатьох країн світу, відбулося вільно, демократично і без усякого тиску ззовні. Самовизначення українського народу проводилося на основі Статуту ООН, інших міжнародно-правових документів, що визначають право народу на утворення самостійної держави.

Ще з проголошенням Декларації про державний суверенітет перед Україною постало завдання вибору моделі свого державного устрою.

В обговоренні цього питання активну участь взяли новостворені політичні партії. Проходила широка і досить активна дискусія. Означилося два підходи: Україні бути парламентсько-президентською або ж президентською республікою.

Верховна Рада зупинилась на введенні в Україні інституту президентства і прийняла 5 липня 1991 р. Закон про заснування поста Президента.

Президентська форма державного правління запроваджувалася в період, коли правляча Комуністична партія, яка до цього здійснювала владні функції, була заборонена.

Тому обрання Президента – глави держави – мало слугувати важливим фактором підвищення політичної і державно-правової відповідальності за стан справ у суспільстві.

Запровадження інституту президентства започаткувало розподіл влади на самостійні владні гілки, здатні взаємно рівноважуватися: законодавчу, виконавчу та судову.

Президентська республіка не згорнула, а швидше розширила базу для участі громадян у політиці, в державному житті. Заснування президентської республіки в Україні, де авторитарний стиль керівництва й мислення пустив надто глибоке коріння, свідчило про формування нових політичних традицій.

Вибори Президента України проводились 1 грудня 1991 р. і проходили на альтернативній основі.

Претендентами були: В.Гриньов, Л.Кравчук, Л.Лук'яненко, Л.Табурянський, В.Чорновіл, І.Юхновський.

Понад 61% виборців висловився за –Л. Кравчука.

7. 8 грудня 1991 р. лідери білорусі (С.Шушкевич), росії (Б.Єльцин) та України (Л.Кравчук) на зустрічі у Біловезькій Пущі визнали, що об'єктивний процес виходу республік зі складу СРСР став реальністю: утворилися незалежні держави.

Було прийнято рішення про утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД) – об'єднання, відкритого для всіх колишніх республік. Учасники зустрічі висловилися за денонсацію союзного договору 1922 р.

Верховна Рада України 12 грудня 1991 р. ратифікувала угоду про СНД зі застереженнями, що забезпечували незалежність України як суб'єкта міжнародного права.

20 грудня 1991 р. парламент прийняв спеціальну заяву, в якій заперечував можливість перетворення Співдружності на державне утворення.

В заяві підкреслювалось, що Україна створюватиме власну відкриту економічну систему шляхом запровадження своєї митної, банківської служб і власної грошової одиниці.

21 грудня 1991 р. в Алма-Аті відбулася зустріч лідерів 11 незалежних держав колишнього СРСР (за винятком Грузії та країн Прибалтики). В результаті було підписано протокол, згідно з яким усі держави на рівноправних засадах проголосили себе засновниками СНД.

У прийнятій алматинській Декларації заявлялося, що з утворенням Співдружності Незалежних Держав СРСР припиняє своє існування.

Розпад СРСР був зумовлений об'єктивними причинами.

Це була над централізована, тоталітарна і авторитарна країна, не сумісна з засадами демократії, вільного і повноцінного розвитку індивідів і націй. Радянська держава трималася на централізмі, насильстві та жорстокому диктаті, а цементуючою силою, «хребтом» радянської системи була Комуністична партія, яка виконувала державні функції.

Український народ, перебуваючи в складі СРСР, зазнав тяжких втрат під час голодоморів 1921, 1932-1933 та 1946-1947 років, масових репресій, кампаній для боротьби з «буржуазним націоналізмом», знищення експлуататорських класів і «ворогів народу».

Розпад Союзу був закономірним наслідком неспроможності його централізованих тоталітарних структур забезпечити елементарні права і свободи людини, національних меншин і націй, гарантувати нормальний демократичний розвиток суспільства, матеріальний добробут людей.

Світова практика підтверджує, що найоптимальнішою формою існування людського суспільства, функціонування в ньому демократичних інститутів є незалежна національна держава.